

DOI: 10.31866/2410-1311.39.2022.256913

УДК 069.1:316.334.6-056.266

СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ

Ключко Юлія Миколаївна

Кандидат педагогічних наук, доцент,

ORCID: 0000-0003-1969-4308, e-mail: klyuchkoy@gmail.com,

Київський національний університет культури і мистецтва,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Ключко, Ю.М. (2022). Сучасні соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв. *Питання культурології*, (39), 141-150. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256913>.

Анотація

Мета статті — уточнити поняття інклюзії в контексті стратегії розвитку музейних закладів; дослідити актуальні соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв України та визначити тенденції їх розвитку. Методологія дослідження базується на загальнонауковому принципі об'єктивності, структурно-функціональному й аналітичному методах під час аналізу соціокультурних практик інклюзії в діяльності музеїв. З огляду на сучасний стан музейної справи в Україні систематизовано та узагальнено основні теоретичні здобутки проблеми; показано, що тема дослідження на сучасному етапі не має комплексного відображення у вітчизняній науковій літературі. Наукова новизна полягає у визначенні основних векторів розвитку соціокультурних практик інклюзії в діяльності вітчизняних музеїв, дослідженні найуспішніших проєктів українських музеїв в контексті стратегії розвитку музейної галузі. Висновки. З'ясовано, що для сучасної музейної галузі України формування нової реальності та смислів через осмислення практик забезпечення доступу і створення інклюзивного середовища є однією із найважливіших тенденцій розвитку. Визначено, що соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв являють собою сукупність практик та інструментів, спрямованих на подолання соціальної ексклюзії. Доведено, що музейна інклюзія — це процес, серед характерних ознак якого постійний пошук ефективних методик та форм, які враховують питання багатоманітності, навчають співіснувати з відмінностями і розглядаються як стимул у прилученні музейної аудиторії до надбань історико-культурної спадщини. Інклюзія як музейна концепція знаходиться у стані постійного розвитку і є на сьогодні важливою складовою музейної політики та стратегій, які орієнтовані на подолання причин і наслідків нерівності, дискримінації та ексклюзії. Доведено, що вітчизняний музейний простір значно розширився через залучення партнерів для реалізації міждисциплінарних та міжмузейних інклюзивних проєктів. Визначено перспективні вектори розвитку інклюзивних практик в українських музеях.

© Ключко Ю. М., 2022

Стаття надійшла до редакції: 17.01.2022

Ключові слова: музей; інклюзія; безбар'єрний простір музеїв; соціокультурні практики інклюзії; інклюзія в музеї; музейна аудиторія

Вступ

Соціокультурні практики сучасного музею є рефлексію на загальносвітові процеси та зміни, які відбуваються у музейній галузі. В умовах сьогодення гуманітарна місія музею визначається соціокультурною політикою, що орієнтована на формування безбар'єрного середовища, рівних можливостей для всіх членів соціуму. Це формує розуміння тих етичних, юридичних та професійних норм, які визначають межі допустимості соціальних експериментів та роблять музей доступним фізично, економічно і когнітивно для осіб з обмеженими можливостями. Базові міжнародні принципи захисту інтересів людей з обмеженими можливостями закріплені у Конвенції ООН про права інвалідів.

Відповідно до світових тенденцій створення умов доступного середовища для розвитку інклюзивних практик є важливим завданням української держави й соціальним замовленням суспільства. У 2009 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН «Про права осіб з інвалідністю», де згідно з положеннями статті 30 зазначене право осіб з інвалідністю мати доступ до творів культури, музеїв, пам'яток і об'єктів національної культурної значущості (Верховна Рада України, 2009). Каталізатором для нових соціально орієнтованих практик та експериментів у закладах культури, зокрема і в музеях, стала прийнята Державна цільова програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 № 706). Фактично з цього моменту музеї та інші вітчизняні заклади культури орієнтовані на забезпечення доступного середовища для людей з інвалідністю. Зміни, які відбулися у нормативно-правовому полі щодо сфери доступності культури, затвердили інклюзію як один із важливих напрямів розвитку українських музеїв. Це вплинуло на зміни музейної стратегії, що пов'язана з основними напрямками діяльності музейного закладу (комплектування музейних фондів, експозиційна, виставкова, освітня діяльність тощо). Розробка музейних програм, орієнтованих на інклюзію, є свідченням парадигмального повороту розуміння інвалідності у суспільстві. Зважаючи на вищевикладене, нагальною потребою є осмислення феномену інклюзії як ресурсу, що сприяє успішності соціальних перетворень, аналіз сучасних досліджень та актуальних практик музейної інклюзії.

Інклюзивна проблематика у сучасному суспільстві все більше входить до поля дослідницької уваги. Порівнюючи з США та розвиненими країнами Європи, Україна має ще не дуже значний досвід інклюзивних починань, зокрема і в музейній сфері. Саме це обумовило наше звернення до закордонних досліджень. Британський дослідник, професор музейної справи Лестерського університету Р. Санделл (Sandell, 2003) одним із перших почав досліджувати проблему інклюзії в музеях. Вчений здійснив спробу концептуалізації інклюзії у музейному просторі: розуміння музейної інклюзії у контексті концепції музею як агента соціальної інклюзії (Sandell, 1998). Вагомий доробок, присвячений осмисленню інклюзії у музейному середовищі, зробила американська дослідниця Л.-Е. Ко-

лман (Coleman, 2018) у своїй книзі «Розуміння і впровадження інклюзії в музеях» (Understanding and Implementing Inclusion in Museums). Автор, базуючись на описі концепцій, які сформувались в інклюзивному дискурсі в США, осмислює поняття музейної інклюзії.

Про активний розвиток соціокультурних практик інклюзії в діяльності музеїв України свідчать публікації вітчизняних дослідників останніх років. Зокрема, інклюзію як напрям роботи Педагогічного музею України досліджують О. Міхно (2019) та К. Степанович (2021), Н. Філіпчук (2021) розглядає проблему взаємодії музейних працівників з відвідувачами в умовах інклюзивного музею, М. Яріко (2021) звертається до теми музейної інклюзії у контексті розвитку туристичного простору. Якщо говорити про дослідження практик інклюзії у вітчизняному музейному просторі, варто зазначити збірку «Кращі практики інклюзії», видану у 2020 році за підтримки представництва Фонду Фрідріха Еберта в Україні. Це фактично перше видання, в якому узагальнено і подано кращі практики інклюзії українських музеїв, розглянуто організацію політики музеїв щодо інклюзивності, інформаційну та фізичну доступність музеїв та експозицій, висвітлено питання інклюзивної компетентності музейного персоналу (Ясеновська & Зіненко, 2020). Попри певні дослідницькі здобутки зазначеної проблеми, питання розвитку соціокультурних практик інклюзії в діяльності музеїв України залишається малодослідженим.

■ **Мета статті**

Мета статті — уточнити поняття інклюзії в контексті стратегії розвитку музейних закладів; дослідити актуальні соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв України та визначити тенденції їх розвитку.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

В сучасній соціокультурній ситуації розвиток музейної галузі значною мірою визначається орієнтацією музею на ціннісні установки суспільства, що передбачає пошук нових наукових концепцій, які сприяють активному включенню закладів у соціальні процеси. Музейні освітні, дослідницькі проекти розробляються відповідно до соціокультурного контексту. На сьогодні у світі зростання інтересу до соціокультурних практик інклюзії в діяльності музеїв очевидне. Зокрема, це фіксує Міжнародна рада музеїв (ICOM). У 2020 році тема Міжнародного дня музеїв, який щорічно проводиться з 1978 року за ініціативою ICOM, звучала так: «Музеї заради рівності: різноманітність та інклюзія» (для загальносвітового контексту характерне ширше розуміння інклюзії, що передбачає забезпечення доступності для людей з різним досвідом).

У зв'язку з цим розглянемо більш докладно сутність поняття інклюзії в контексті стратегії розвитку музейних закладів та їх програм. Проведений нами аналіз свідчить, що поняття інклюзії багатомірне і не має єдиного трактування. Почасти дане поняття по-різному трактується «теоретиками» і «практиками». Загалом термін «інклюзія» походить від англійського *inclusion* — включення, залучення. У ХХІ ст. інклюзивність є загальногуманітарним напрямом, який охоплює культурологічні, соціально-психологічні, ментальні, економічні, інформа-

ційно-технологічні та інші аспекти взаємодії людини та соціуму. У збірнику «Кращі практики інклюзії» інклюзія визначається як «процес реального включення будь-якої людини, що передбачає створення для неї умов доступності в закладі, інституції, будь-якому громадському просторі, забезпечення можливостей рівноправно брати участь у суспільному житті завдяки розробці та застосуванню конкретних рішень» (Ясеновська & Зіненко, 2020, с. 4). Тобто інклюзія являє собою комплекс заходів зі збереження та розширення соціальних і символічних зв'язків, які сприяють взаємодії індивіда з соціумом.

На нашу думку, мета музейної інклюзії передбачає ліквідацію соціальної ізоляваності; соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв являють собою сукупність практик та інструментів, які спрямовані на подолання соціальної ексклюзії (соціального виключення). Відправною точкою наведеного нами визначення є переконання, що музейна інклюзія є основою для реалізації прав людини мати доступ до творів культури, музеїв, пам'ятників і об'єктів національної культурної значущості. Водночас музейна інклюзія розглядається нами як процес, характерними ознаками якого є постійний пошук ефективних методик та форм, що враховують питання багатоманітності, навчають співіснувати з відмінностями, які розглядаються як стимул у прилученні музейної аудиторії до надбань історико-культурної спадщини. Інклюзія як музейна концепція знаходиться у стані постійного розвитку і є на сьогодні важливою складовою музейної політики та стратегій, орієнтованих на подолання причин і наслідків нерівності, дискримінації та ексклюзії.

Перші спроби впровадження практик інклюзії в діяльність музеїв були ще на початку ХХ ст. З 1908 року Метрополітен-музей (США) експериментує з лекціями для людей з вадами зору, екскурсіями для осіб з вадами слуху, в стінах музею започатковано прокат інвалідних візків тощо. Поява у 1970-х роках «Тактильної колекції» (зібрання предметів, яких можна торкатися) — вагомий крок у створенні доступного середовища і спеціальних програм Метрополітен-музею.

На сьогодні музеї України накопичили значний досвід розвитку соціально-культурних практик інклюзії. Розглянемо певні практики, які успішно реалізуються у вітчизняному музейному просторі. На наш погляд, одним з перших успішних кроків впровадження практик музейної інклюзії став проєкт «Музей без бар'єрів: від теорії до практики», який був започаткований у 2014 році в Національному музеї Тараса Шевченка (Київ). Проєкт передбачав реалізацію низки напрямів по роботі з відвідувачами: співпрацю з громадськими організаціями щодо подолання бар'єрів у сфері культури, що передбачає проведення серії тренінгів по роботі з відвідувачами з інвалідністю; розробку співробітниками музею спільно з відповідними спеціалістами програм для дітей з аутизмом, слабозорих, людей з інвалідністю; розробку методичних рекомендацій по роботі музеїв з людьми з інвалідністю; проведення культурно-мистецьких заходів за участю людей з інвалідністю, спрямованих на інтеграцію людей з особливими потребами та людей з інвалідністю в загальний соціальний та культурний простір країни.

З 2017 року Педагогічний музей України (Київ) активно розвиває практики інклюзії, які є складовою науково-дослідної, фондової, експозиційної, екскурсійної діяльності закладу. Спільно з Незалежною асоціацією психологів реалі-

зовано музейно-освітній проєкт «Школа для музейників по роботі з особливими відвідувачами», частину виставок музею адаптовано для осіб з тяжкими порушеннями зору. Співробітники музею надають консультативну допомогу колегам із регіонів України щодо впровадження практик інклюзії. Зокрема, асистують під час проведення екскурсій для особливих категорій відвідувачів у вітчизняних музеях. Серед напрацювань музейного закладу варто виділити Всеукраїнську конференцію «Інклюзія в музеї: простір рівних можливостей» (2019), яка була організована сумісно з Музеєм історії Києва та Незалежною асоціацією психологів (Міхно, 2019). На конференції обговорювались питання доступності музейних приміщень та експозицій для людей з особливими потребами, підвищення кваліфікації музейних працівників, які працюють з такими відвідувачами, напрями співпраці музейних закладів з недержавними організаціями.

Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків також розвиває напрям інклюзії. Свої перші інклюзивні проєкти музей почав реалізовувати у 2013 році (проєкт «Музей гуртує», орієнтований на родини дорослих осіб з ментальними порушеннями). На сьогодні у музеї впроваджено програми, розраховані на людей з порушенням аутистичного спектра та синдромом Дауна. Люди з інвалідністю сумісно з провідними вітчизняними експертами з цифрової доступності у 2019 році створили перший в Україні музейний вебсайт відповідно до міжнародних стандартів WCAG 2.1. Як зазначає заступниця директора музею з освіти та комунікації Г. Рудик: «Тут знадобився наш досвід не лише у роботі з людьми з аутизмом, з синдромом Дауна та іншими інтелектуальними порушеннями, але й знання особливостей людей з різними порушеннями зору, слуху та моторики, а також людей з комплексними функціональними порушеннями ... цей напрям далі підхопили інші музеї, це стало одним з сучасних трендів української музейної справи» (Рудик & Гоцало, 2021).

У 2020 році за підтримки Українського культурного фонду було реалізовано проєкт «Доступність музеїв для відвідувачів з інтелектуальними порушеннями». Серед партнерів і виконавців проєкту Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Державний історико-культурний заповідник м. Дубно, Кременецький краєзнавчий музей (Національна Асамблея людей з інвалідністю України, 2020). Основні напрацювання проєкту представлені виданням книги «Я збираюсь до музею: книга у форматі легкого читання» (Кравченко & Рудик, 2020b) та методичних рекомендацій «Доступність музеїв для людей з інтелектуальними порушеннями» (Кравченко & Рудик, 2020a), а також фільмом «Готуємося до музейної екскурсії» про досвід розробки та проведення музейних занять для людей з інтелектуальними порушеннями (ВГО «Коаліція», 2020).

У контексті розвитку соціально-культурних практик інклюзії важливою подією стало відкриття у 2017 році в Києві Музею у темряві «Третя після опівночі» (<https://0300.com.ua/>). Це фактично перший на теренах України музейний проєкт, що надає відвідувачам унікальну можливість поглянути на навколишній світ в повній темряві очима незрячих людей, які працюють гідями у музеї. З одного боку, музей працевлаштовує людей з вадами зору, а з іншого — змінює ставлення соціуму до них. Набутий у музеї досвід допомагає відвідувачам переосмислити своє ставлення до життя, мотивує та надихає на нові звернення.

З огляду на тему нашого дослідження актуалізації соціально-культурних практик інклюзії сприяв проєкт «Inclusive Travels in Ukraine: доступність музеїв України», започаткований у 2020 році за підтримки Українського культурного фонду. Проєкт має на меті моніторинг рівня інклюзивності українських музеїв. До реалізації проєкту долучились IT-спеціалісти, дизайнери, експерти туристичної галузі та громадські активісти, які мають досвід реалізації інклюзивних проєктів. Результатом роботи команди став тримовний вебсайт <https://travels.in.ua/>, на якому представлено близько тисячі музеїв з усіх областей України; із них — близько 400 музеїв мають оцінку рівня інклюзивності, що зроблена на основі результатів анкетування музеїв, волонтерського моніторингу та експертного аудиту. Своєрідним підсумком реалізації проєкту стало визначення п'яти музеїв, що найкраще пристосовані для обслуговування осіб з інвалідністю та маломобільних відвідувачів. Серед найдоступніших музеїв України було визнано Національний музей Голодомору-геноциду (Київ), НКММК «Мистецький арсенал» (Київ), Національний музей історії України у Другій світовій війні (Київ), Музей «Становлення української нації» (Київ), Музей історії Києва (Київ). Для зазначених музейних закладів характерні безбар'єрна прилегла територія і вхід, доступні внутрішні простори, адаптовані експозиції та інклюзивні вбиральні (Travels Inclusive Ukraine, 2021). Команда проєкту планує і надалі інформувати зацікавлену аудиторію щодо готовності вітчизняних музеїв до зустрічі різних категорій відвідувачів, до інновацій. На сьогодні доступність середовища є основою для адаптації музею до потреб своєї аудиторії. Створення безбар'єрного простору сприяє включенню нових соціальних груп до поля музейної діяльності та входить до ряду пріоритетних стратегічних напрямів розвитку музейних інституцій.

Висновки

Місія, візія і цінності музеїв у контексті розвитку соціально-культурних практик інклюзії поки лише починають обговорювати у колі експертів та працівників вітчизняних музеїв. З'ясовано, що для сучасної музейної галузі України формування нової реальності та смислів через осмислення практик забезпечення доступу і створення інклюзивного середовища є однією із найбільш важливих тенденцій розвитку. Проведене нами дослідження засвідчило, що нові підходи розвитку соціокультурних практик інклюзії в діяльності музеїв України пов'язані з середовищем, яке відкриває можливості для творчої активності, інтеграції та опанування практик, що формують комунікативні компетенції, позитивно-емоційну і пізнавальну ауру, насичену культурними смислами. Визначено, що соціокультурні практики інклюзії в діяльності музеїв являють собою сукупність практик та інструментів, спрямованих на подолання соціальної ексклюзії. Музейна інклюзія розглядається нами як процес, характерними ознаками якого є постійний пошук ефективних методик та форм, що враховують питання багатоманітності, навчають співіснувати з відмінностями, які розглядаються як стимул у прилученні музейної аудиторії до надбань історико-культурної спадщини. Інклюзія як музейна концепція знаходиться у стані постійного розвитку і є на сьогодні важливою складовою музейної політики та стратегій, що орієнтовані на подолання причин і наслідків нерівності, дискримінації та ексклюзії.

Створення безбар'єрного простору сприяє включенню нових соціальних груп до поля музейної діяльності й входить до ряду пріоритетних стратегічних напрямів розвитку музейних інституцій України. Аналіз сучасних практик музейної інклюзії показав існування музейного простору, який характеризується модернізацією методів, засобів, способів взаємодії з аудиторією на основі принципів варіативності, гнучкості, відкритості щодо інновацій. Доведено, що вітчизняний музейний простір значно розширився через залучення партнерів для реалізації міждисциплінарних та міжмузейних інклюзивних проєктів.

Результати дослідження визначають перспективні вектори розвитку інклюзивних практик в українських музеях: розробка інклюзивної політики у музейній сфері (вдосконалення нормативної бази для забезпечення умов інклюзивного процесу та створення доступного музейного середовища, включно з кадровим ресурсом); формування інклюзивної музейної культури, в основу якої покладено наступні принципи та цінності: реалізація прав людини, відкритість до культурного різноманіття, взаємодія та міжкультурний діалог; поширення інклюзивних практик, які мають програмне і методичне забезпечення та технології їх впровадження.

■ Список використаних джерел

- ВГО «Коаліція». (2020). *Готуємося до музейної екскурсії* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ejjMhpsXAKM>
- Верховна Рада України. (2009, 16 грудня). *Конвенція про права осіб з інвалідністю* (№ 1767-VI). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
- Кравченко, Р., & Рудик, Г. (2020a). *Доступність музеїв для людей з інтелектуальними порушеннями*. <https://drive.google.com/file/d/1QWUXcij3CH96dDZEltgFvLITC8rzX56/view>
- Кравченко, Р., & Рудик, Г. (2020b). *Я збираюсь до музею: книга у форматі легкого читання*. <https://drive.google.com/file/d/114MRRWYZAEpfyPPa8y-JpBgSh0YRW5In/view>
- Міхно, О. (2019). Інклюзія як напрям роботи Педагогічного музею України. *Art museum: минуле і сьогодні*, 3, 53–57.
- Національна Асамблея людей з інвалідністю України. (2020, 2 листопада). *Доступність музеїв для людей з інтелектуальними порушеннями*. <https://naiu.org.ua/dostupnist-muzeiv-dlya-vidviduvachiv-z-intelektualnymy-porushennyamy/>
- Рудик, Г., & Гоцало, К. (2021, 3 листопада). *Мистецтво на дотик: тактильні копії експонатів музею Ханенків*. Антиквар. <https://cutt.ly/aYFeXA>
- Степанович, К. (2021, 8 квітня). Історичні аспекти інклюзії в онлайн-проєкті Педагогічного музею України «3 історії спецпедагогіки». В *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*, Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (с. 163–166), Тернопіль, Україна. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка.
- Філіпчук, Н. (2021). Взаємодія музейного працівника з відвідувачами в умовах інклюзивного освітнього середовища. В *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*, Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (с. 189–191), Тернопіль, Україна. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка.

- Яріко, М. О. (2021, 27–28 травня). Інклюзія у туристичному просторі як соціокультурний феномен. В *Теорія, практика та інновації розвитку туристичної і готельно-ресторанної індустрії*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (с. 161–164), Умань, Україна. ВПЦ «Візаві».
- Ясеновська, М., & Зіненко, О. (2020). *Кращі практики інклюзії*. <http://library.fes.de/pdf-files/bueeros/ukraine/16600.pdf>
- Coleman, L.-E. (2018). *Understanding and Implementing Inclusion in Museums*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Sandell, R. (1998). Museums as agents of social inclusion. *Museum Management and Curatorship*, 17(4), 401–418.
- Sandell, R. (2003). Social Inclusion, the Museum and the Dynamics of Sectoral Change. *Museum & Society*, 1(1), 45–62.
- Travels Inclusive Ukraine. (2021). *Inclusive Travels визначив найдоступніші музеї України*. <https://cutt.ly/Y1YVktD>

References

- Coleman, L.-E. (2018). *Understanding and Implementing Inclusion in Museums*. Rowman & Littlefield Publishers [in English].
- Filipchuk, N. (2021). Vzaiemodiia muzeinoho pratsivnyka z vidviduvachamy v umovakh inkliuzynoho osvitnoho seredovyshcha [Interaction of a museum worker with visitors in an inclusive educational environment]. In *Inklyuzyvna Osvita: Ideia, Stratehiia, Rezultat [Inclusive Education: Idea, Strategy, Result]*, Proceedings of the First All-Ukrainian Interdisciplinary Scientific and Practical Conference (pp. 189–191), Ternopil, Ukraine. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Kravchenko, R., & Rudyk, H. (2020a). *Dostupnist muzeiv dlia liudei z intelektualnymy porushenniamy [Accessibility of Museums for People With Intellectual Disabilities]*. <https://drive.google.com/file/d/1QWUXcij3CH96dDZEItgFvLITC8rzX56/view> [in Ukrainian].
- Kravchenko, R., & Rudyk, H. (2020b). *Ya zbyraius do muzeiu: knyha u formati lehkocho chytannia [I'm Going to the Museum: a Book in Easy-to-read Format]*. <https://drive.google.com/file/d/114MRRWYZAEpfyPPa8y-JpBgSh0YRW5In/view> [in Ukrainian].
- Mikhno, O. (2019). Inkliuziia yak napriam roboty Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy [Inclusion as a direction of work of the Pedagogical Museum of Ukraine]. *Art museum: Past and Present*, 3, 53–57 [in Ukrainian].
- National Assembly of People with Disabilities of Ukraine. (2020, November 2). *Dostupnist muzeiv dlia liudei z intelektualnymy porushenniamy [Accessibility of Museums for People With Intellectual Disabilities]*. <https://naiu.org.ua/dostupnist-muzeiv-dlya-vidviduvachiv-z-intelektualnymy-porushenniamy/> [in Ukrainian].
- Rudyk, H., & Hotsalo, K. (2021, November 3). *Mystetstvo na dotyk: taktylni kopii eksponativ muzeiu Khanenkiv [Art to the Touch: Tactile Copies of Exhibits of the Khanenko Museum]*. Antykar. <https://cutt.ly/a1YFeXA> [in Ukrainian].
- Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum & Society*, 1(1), 45–62 [in English].
- Sandell, R. (1998). Museums as agents of social inclusion. *Museum Management and Curatorship*, 17(4), 401–418 [in English].

- Stepanovych, K. (2021, April 8). Istorychni aspekty inkluzii v onlain-proiekti Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy "Z istorii spetspedahohiky" [Historical aspects of inclusion in the online project of the Pedagogical Museum of Ukraine "On the history of special pedagogy"]. In *Inkluzivna Osvita: Ideia, Stratehiia, Rezultat [Inclusive Education: Idea, Strategy, Result]*, Proceedings of the First All-Ukrainian Interdisciplinary Scientific and Practical Conference (pp. 163–166), Ternopil, Ukraine. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Travels Inclusive Ukraine. (2021). *Inclusive Travels vyznachyv naidostupnishi muzei [Inclusive Travels has Identified the Most Accessible Museums in Ukraine]*. <https://cutt.ly/YIYVktD> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2009, December 16). *Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]* (№ 1767-VI). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].
- VHO "Koalitsiia". (2020). *Hotuiemosia do muzeinoi ekskursii [We are Preparing for a Museum Tour]* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ejjMhpsXAKM> [in Ukrainian].
- Yariko, M. O. (2021, May 27–28). Inkluziia u turystychnomu prostori yak sotsiokulturnyi fenomen [Inclusion in the tourist space as a sociocultural phenomenon]. In *Teoriia, Praktyka ta Innovatsii Rozvytku Turystychnoi i Hotelno-restoranoi Industrii [Theory, Practice and Innovations in the Development of the Tourism, Hotel and Restaurant Industry]*, Proceedings of the International Scientific-practical Conference (pp. 161–164), Uman, Ukraine. VPTs "Vizavi" [in Ukrainian].
- Yasenovska, M., & Zinenko, O. (2020). *Krashchi Praktyky Inkluzii [Best Practices for Inclusion]*. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16600.pdf> [in Ukrainian].

MODERN SOCIOCULTURAL PRACTICES OF INCLUSION IN MUSEUMS

Yuliia Kliuchko

PhD in Education, Associate Professor,
ORCID: 0000-0003-1969-4308, e-mail: klyuchkoy@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to clarify the concept of inclusion in the context of the development strategy of museum institutions; to investigate the current sociocultural practices of inclusion in the activities of museums in Ukraine and identify their development trends. The research methodology is based on the general scientific principle of objectivity, structural and functional, analytical methods that are used in the analysis of sociocultural practices of inclusion in the activities of museums. Given the current state of museum business in Ukraine, the main theoretical achievements of the issue are systematised and generalised; it is shown that the research topic at the present stage is not comprehensively reflected in the domestic

scientific literature. The scientific novelty consists in determining the main development vectors of sociocultural practices of inclusion in the activities of domestic museums, studying the most successful projects of Ukrainian museums in the context of the development strategy of the museum industry. Conclusions. The study shows that for the modern museum industry of Ukraine, the formation of a new reality and meanings through understanding the practices of providing access and creating an inclusive environment is one of the most important development trends. It is determined that sociocultural practices of inclusion in the activities of museums are a set of practices and tools aimed at overcoming social exclusion. It is proved that museum inclusion is a process characterised by a constant search for effective methods and forms that take into account the issues of diversity, teach to coexist with differences, and are considered as an incentive in attracting the museum audience to the achievements of historical and cultural heritage. Inclusion as a museum concept is in a state of constant development and is currently an important component of museum policy and strategies that are focused on overcoming the causes and consequences of inequality, discrimination, and exclusion. It is proved that the domestic museum space has significantly expanded due to the involvement of partners for the implementation of interdisciplinary and inter-museum inclusive projects. The promising development vectors of inclusive practices in Ukrainian museums are identified.

■ **Keywords:** museum; inclusion; barrier-free space of museums; sociocultural practices of inclusion; inclusion in the museum; museum audience

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.